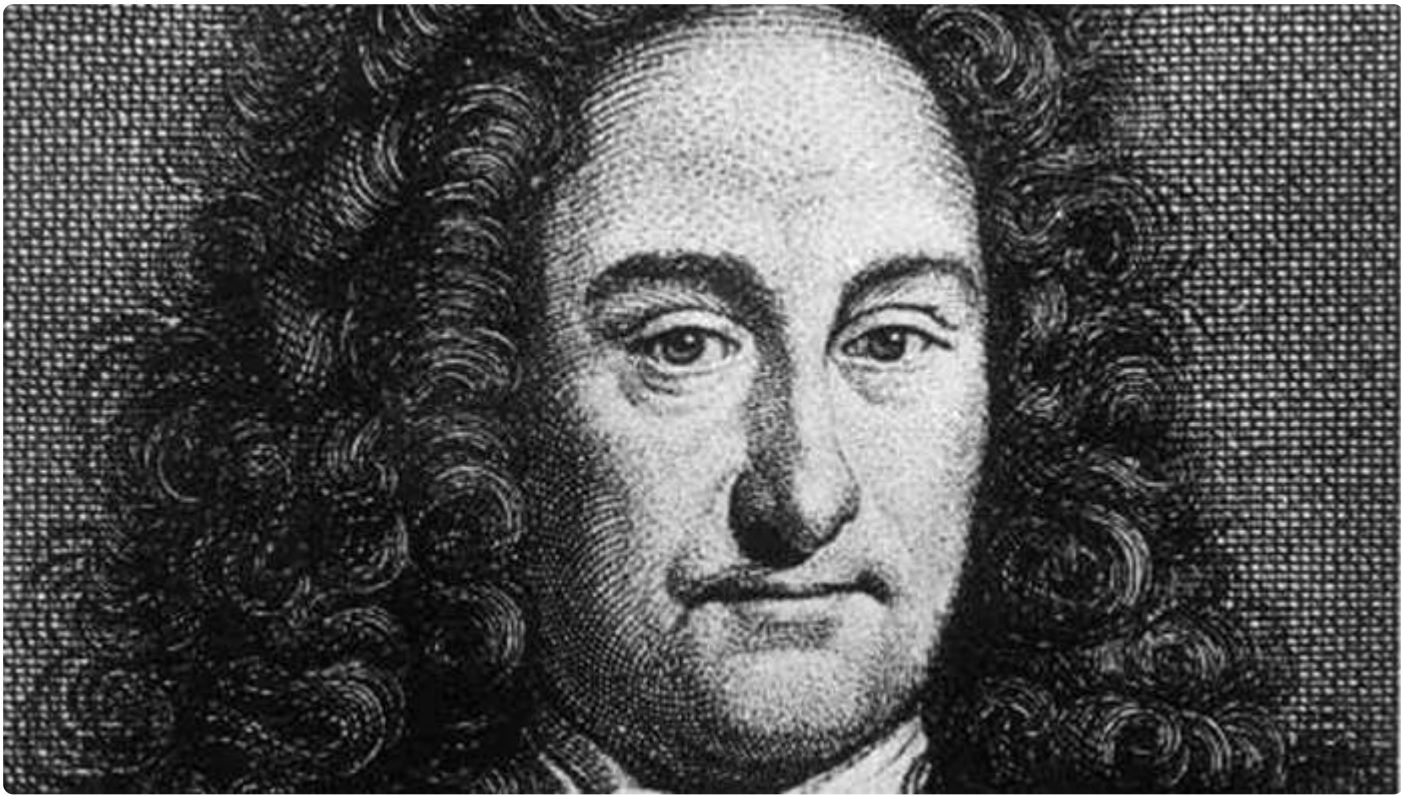

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Obsah

1. Úvod

2. Monadológia

§ 1 Definovanie Monády: Jednoduchá Substancia

§ 2 Základ reality: Prečo musia existovať jednoduché substance

§ 3 Skutočné nedeliteľné atómy prírody

§ 4 Večnosť podľa Prírody: Monády nemôžu zaniknúť

§ 5 Večnosť podľa Pôvodu: Monády nemôžu prirodzene vzniknúť

§ 6 Nevyhnutnosť božského stvorenia a anihilácie

§ 7 Monáda bez okien: Žiadna skutočná vonkajšia vplyv

§ 8 Prečo musia mať monády vlastnosti na vysvetlenie zmeny

§ 9 Princíp identity nerozoznateľných

§ 10 Vrodenej zmysluplnosti všetkých stvorených vecí

§ 11 Vnútrotný zdroj všetkej prirodzenej zmeny

§ 12 Potreba princípu zmeny a jeho špecifík

§ 13 Množstvo v jednote: Ako sa môže meniť jednoduchá bytosť

§ 14 Predstavenie vnímania (nevedomého) a jeho odlíšenie od vedomia

§ 15 Túžba: Vnútrotná sila poháňajúca zmenu

§ 16 Duša ako dôkaz množstva v jednoduchej substancii

§ 17 Vyvrátenie materializmu: Vnímanie nie je mechanické

§ 18 Entelechia: Vnútrotná dokonalosť a sebestačnosť monád

§ 19 Stupne duše: Od holých monád k vedomým mysliam

§ 20 Dočasný stav bezvedomia

§ 21 Stála realita "malých vnímaní"

§ 22 Zákon kontinuity stavov

§ 23 Dôkaz nevedomých vnímaní z vedomia

§ 24 Stav holých monád: Trvalé omámenie

§ 25 Ako orgány vytvárajú rozlišujúce vnímanie u zvierat

§ 26 Empirické uvažovanie: Ako pamäť napodobňuje rozum

§ 27 Zdroj silnej predstavivosti

§ 28 Ľudia ako empirici vo väčšine činností

§ 29 Rozlišujúca črta rozumu: Nevyhnutné pravdy

§ 30 Ako reflexívne úkony vedú k poznaniu Boha a metafyziky

§ 31	Prvý veľký princíp: Princíp protirečenia
§ 32	Druhý veľký princíp: Princíp dostatočného dôvodu
§ 33	Dve ríše pravdy: Nevyhnutné vs. Náhle
§ 34	Analytický model nevyhnutných pravied
§ 35	Základ analýzy: Jednoduché idey a identické pravdy
§ 36	Aplikovanie princípu dostatočného dôvodu na náhodné fakty
§ 37	Nekonečný regres náhodných dôvodov
§ 38	Nevyhnutnosť nevyhnutného bytia ako konečného dôvodu
§ 39	Záver o Bohovej jednote a dostatočnosti
§ 40	Vlastnosti nevyhnutného bytia: Neobmedzené a všetko-reálne
§ 41	Definovanie Bohovej absolútnej a nekonečnej dokonalosti
§ 42	Pôvod nedokonalosti v obmedzených stvoreníach
§ 43	Boh ako základ všetkej možnosti a esencie
§ 44	Prečo možnosť vyžaduje existujúce nevyhnutné bytie
§ 45	A priori (ontologický) a a posteriori (kozmozologický) dôkaz Boha
§ 46	Boží Intelekt vs. Vôľa: Nelubovoľná Povaha Nevyhnutných Pravd
§ 47	Neustály Výdych Monád z Boha
§ 48	Trojediná Štruktúra Boha a jej Odraz v Monádach
§ 49	Činnosť ako Zretelné Vnímanie, Pasivita ako Zmätené Vnímanie
§ 50	Miera Dokonalosti a Činnosti Stvorenia
§ 51	Povaha Medzimonadického Vplyvu: Ideálny a Sprostredkovaný Bohom
§ 52	Relativita Činnosti and Pasivity
§ 53	Potreba Postačujúceho Dôvodu na Výber Jedného Možného Sveta
§ 54	Kritériá Výberu: Stupne Dokonalosti
§ 55	Aktualizácia Najlepšieho Sveta Božou Múdrostou, Dobrotou a Mocou
§ 56	Univerzálna Vzájomná Výpoveď: Každá Monáda Zrkadlí Celý Vesmír
§ 57	Perspektivizmus: Rôzne Pohľady na Ten Istý Vesmír
§ 58	Optimalizačný Vzorec: Maximálna Rôznorodosť, Maximálny Poriadok
§ 59	Veľkolepá Hypotéza, Ktorá Zväčšuje Božiu Slávu
§ 60	Ako Monáda Reprezentuje Celý Vesmír zo Svojho Obmedzeného Pohľadu
§ 61	Fyzikálny Základ Výpovede: Vzájomná Prepojenosť Všetkej Hmoty
§ 62	Telo ako Prostredník Duševnej Výpovede
§ 63	Spojenie Duše a Organického Tela Tvorí Živú Bytosť
§ 64	Nekonečná Zložitosť Prírodných Strojov vs. Umelých Strojov
§ 65	Skutočné Nekonečné Delenie Hmoty

- § 66 Svet Vo Vnútri: Každá Časť Hmoty je Plnosťou Života
- § 67 Nekonečná Rekurzia Života: Svet vo Svete
- § 68 Život je Všadeprítomný, Aj v Zjavne "Neživej" Hmote
- § 69 Ilúzia Chaosu a Neplodnosti
- § 70 Hierarchia Živých Bytostí: Dominantné a Podriadené Monády
- § 71 Proti pevnej hmote: Telo je v neustálom pohybe
- § 72 Metamorfóza, nie Prestahovanie (Metempsychóza)
- § 73 Žiadna Skutočná Generácia či Smrť, Iba Premena
- § 74 Prefigurácia: Živočích je Už v Semene
- § 75 Spermatické Živočích a Nemnohí "Vyvolení"
- § 76 Prirodzená Večnosť Každého Živočíchu
- § 77 Nezničiteľnosť Duše a Živočíchu Samého
- § 78 Odpoveď na Problém Myseľ-Telo: Predzjednotená Harmónia
- § 79 Harmónia Ríš Pôsobných a Konečných Príčin
- § 80 Oprava Descartovej Chyby o Interakcii Duša-Telo
- § 81 Zhrnutie Predzjednotenej Harmónie
- § 82 Zvláštne Stvorenie Rozumných Duší
- § 83 Duchovia ako Obrazy Boha, Schopní Poznania a Tvorby
- § 84 Boží Vzťah k Duchom: Knieža a Otec
- § 85 Vyvrcholenie: Božie Mesto
- § 86 Mravný Svet ako Božie Vrcholné Majstrovské Dielo
- § 87 Vyššia Harmónia: Medzi Prírodou a Milostou
- § 88 Prirodzené Udalosti Slúžia Mravným Účelom
- § 89 Mechanická spravodlivosť vesmíru
- § 90 Božia prozreteľnosť a naplnenie najlepšieho možného sveta

Vytlačené dňa 22. novembra 2025

<https://sk.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

Úvod

Monadológia (1714) od Gottfrieda Wilhelma Leibniza

V roku 1714 navrhol nemecký filozof Gottfried Wilhelm Leibniz teóriu ∞ nekonečných monád. Monadológia (franc. La Monadologie) je jedným z Leibnizových najznámejších diel jeho neskoršej filozofie. Je to krátky text, ktorý v asi 90 odsekoch predstavuje metafyziku jednoduchých substancií, čiže ∞ nekonečných monád.

Počas svojho posledného pobytu vo Viedni od roku 1712 do septembra 1714 napísal Leibniz dve krátke texty vo francúzštine, ktoré mali slúžiť ako stručné výklady jeho filozofie. Po jeho smrti sa vo francúzštine v Holandsku objavilo dielo „*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*“, určené pre vojvodu Eugena Savojského. Filozof Christian Wolff a spolupracovníci publikovali preklady druhého textu do nemčiny a latinčiny, ktorý sa stal známy ako „*Monadológia*“.

Publikácia knihy dňa 📡 CosmicPhilosophy.org bola preložená do 42 jazykov z pôvodného francúzskeho textu pomocou najnovších AI technológií rokov 2024/2025. Kvalita nových nemeckých a anglických prekladov môže súperiť s pôvodnými prekladmi z roku 1720. Pre mnohé jazyky ide o svetovú premiéru tejto publikácie.

KAPITOLA 2.

Monadológia

Autor Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii conscriptæ

§ 1

Monáda, o ktorej budeme hovoriť, nie je nič iné ako *jednoduchá* substancia, ktorá vstupuje do zložených vecí; jednoduchá znamená bez častí (Teod., § 10⁴).

§ 2

A musia existovať jednoduché substancie, pretože existujú zložené; lebo zložené nie je nič iné ako zhluk alebo *aggregatum* jednoduchého.

§ 3

Tam, kde nie sú časti, nie je ani rozpriestranenosť, ani tvar, ani možnosť delenia. A tieto Monády sú skutočnými Atómami Prírody a jedným slovom prvkami vecí.

§ 4

Neexistuje ani žiadne nebezpečenstvo rozpadu, a neexistuje žiadny mysliteľný spôsob, ktorým by mohla jednoduchá substancia prirodzene zaniknúť (§ 89).

§ 5

Z rovnakého dôvodu neexistuje spôsob, ktorým by jednoduchá substancia mohla prirodzene vzniknúť, keďže nemôže byť vytvorená skladaním.

§ 6

Možno teda povedať, že Monády nemôžu začať ani skončiť inak než odrazu, to znamená, že môžu vzniknúť len stvorením a zaniknúť len anihiláciou; zatiaľ čo to, čo je zložené, vzniká alebo zaniká po častiach.

§ 7

Rovnako nie je možné vysvetliť, ako by mohla byť Monáda zmenená alebo ovplyvnená vo svojom vnútri nejakou inou bytosťou; pretože v nej nemožno nič premiestniť ani si predstaviť akýkoľvek vnútorný pohyb, ktorý by mohol byť vyvolaný, riadený, zvýšený alebo znížený; ako je to možné v zložených veciach, kde dochádza k zmenám medzi časťami. Monády nemajú okná, ktorými by mohlo niečo vstúpiť alebo vystúpiť. Akcidenty sa nemôžu oddeliť ani sa pohybovať mimo substancií, ako to kedysi robili zmyslové druhy Scholastikov. Preto ani substancia, ani akcident nemôže vstúpiť do Monády zvonku.

§ 8

Napriek tomu musia mať Monády nejaké kvality, inak by to neboli ani bytosti. A keby sa jednoduché substancie nelíšili svojimi kvalitami, nebolo by možné spozorovať žiadnu zmenu vo veciach; pretože to, čo je v zloženom, môže pochádzať len z jednoduchých zložiek; a keby Monády nemali kvality, boli by navzájom nerozlíšiteľné, keďže sa nelíšia ani množstvom: a v dôsledku toho by za predpokladu plnosti každé miesto pri pohybe dostávalo vždy len ekvivalent toho, čo malo predtým, a jeden stav vecí by bol *nerozlíšiteľný* od druhého.

§ 9

Je dokonca nevyhnutné, aby sa každá Monáda líšila od každej inej. Pretože v prírode nikdy neexistujú dve bytosti, ktoré by boli dokonale rovnaké a v ktorých by nebolo možné nájsť vnútorný rozdiel alebo rozdiel založený na vnútornom určení.

§ 10

Považujem tiež za samozrejmé, že každá stvorená bytosť podlieha zmene, a teda aj stvorená Monáda, a dokonca že táto zmena je v každej z nich nepretržitá.

§ 11

Z toho, čo sme práve povedali, vyplýva, že prirodzené zmeny Monád pochádzajú z *vnútorného princípu*, pretože vonkajšia príčina nemôže ovplyvniť ich vnútro (§ 396, § 900).

§ 12

Ale okrem princípu zmeny musí existovať aj *detail toho, čo sa mení*, ktorý vytvára takpovediac špecifikáciu a rozmanitosť jednoduchých substancií.

§ 13

Tento detail musí zahŕňať mnohorakosť v jednote alebo v jednoduchom. Pretože každá prirodzená zmena sa deje postupne, niečo sa mení a niečo zostáva; a preto musí v jednoduchej substancii existovať pluralita stavov a vzťahov, hoci v nej nie sú žiadne časti.

§ 14

Prechodný stav, ktorý zahŕňa a predstavuje mnohorakosť v jednote alebo v jednoduchej substancii, nie je nič iné ako to, čo nazývame *Percepcia*, ktorú treba odlíšiť od *apercepce* alebo vedomia, ako sa ukáže neskôr. A práve v tom Karteziáni veľmi pochybili, keď nebrali do úvahy *percepce*, ktorých si nie sme vedomí. To ich tiež viedlo k presvedčeniu, že len duchovia boli Monádami a že neexistovali duše Zvierat ani iné Entelechie; a že si s bežným ľudom pomýlili dlhé omámenie so skutočnou smrťou, čo ich priviedlo k scholastickému predsudku o úplne oddelených dušiach a dokonca utvrdilo zle nastavené mysle v názore o smrteľnosti duší.

§ 15

Činnosť vnútorného princípu, ktorá spôsobuje zmenu alebo prechod z jednej *percepce* do druhej, môže byť nazvaná *Apetícia*: je pravda, že túžba nemôže vždy úplne dosiahnuť celú *percepciu*, ku ktorej smeruje, ale vždy z nej niečo získa a dosahuje nové *percepce*.

§ 16

My sami zakúšame mnohorakosť v jednoduchej substancii, keď zistíme, že aj najmenšia myšlienka, ktorej si sme vedomí, zahŕňa rozmanitosť v objekte. Takže všetci, ktorí uznávajú, že

duša je jednoduchá substancia, musia uznať túto mnohorakosť v Monáde; a pán Bayle v tom nemal nachádzať ťažkosti, ako to urobil vo svojom Slovníku v článku *Rorarius*.

§ 17

Sme nútení priznať, že Percepcia a to, čo od nej závisí, je *nevysvetliteľná mechanickými príčinami*, to znamená tvarmi a pohybmi. A ak si predstavíme Stroj, ktorého konštrukcia by umožňovala myslieť, cítiť a mať percepciu, mohli by sme si ho predstaviť zväčšený pri zachovaní rovnakých proporcií tak, že by sme doň mohli vstúpiť ako do mlyna. A za tohto predpokladu by sme pri jeho prehliadke vnútri našli len súčiastky, ktoré sa navzájom tlačia, ale nikdy nič, čo by vysvetľovalo percepciu. Preto ju treba hľadať v jednoduchej substancii, a nie v zloženom alebo v stroji. V jednoduchej substancii možno nájsť len toto, totiž percepcie a ich zmeny. Len v tom môžu spočívať všetky Vnútorne Činnosti jednoduchých substancií (Pred. ***, 2 b⁵).

§ 18

Všetky jednoduché substancie alebo stvorené Monády by sme mohli nazvať Entelechie, pretože majú v sebe určitú dokonalosť (*échousi to entelés*), majú sebestačnosť (*autarkeia*), ktorá ich robí zdrojom ich vnútorných činností a takpovediac netelesných automatov (§ 87).

§ 19

Ak chceme nazývať Dušou všetko, čo má *percepcie a apetície* vo všeobecnom zmysle, ktorý som práve vysvetlil, všetky jednoduché substancie alebo stvorené Monády by sa mohli nazývať Dušami; ale keďže cítenie je niečo viac než jednoduchá percepcia, súhlasím s tým, že všeobecný názov Monády a entelechie postačuje pre jednoduché substancie, ktoré majú len toto; a že *Dušami* sa budú nazývať len tie, ktorých percepcia je zreteľnejšia a sprevádzaná pamäťou.

§ 20

Pretože v sebe samých zažívame stav, v ktorom si na nič nespomíname a nemáme žiadne rozlíšené vnemy; ako keď omdlieme alebo keď nás premôže hlboký spánok bez akýchkoľvek snov. V tomto stave sa duša nijako citelne nelíši od jednoduchej Monády; ale keďže tento stav nie je trvalý a duša sa z neho dostáva, je niečím viac (§ 64).

§ 21

A z toho nevyplýva, že by vtedy jednoduchá substancia bola bez akéhokoľvek vnímania. To nie je možné ani z vyššie uvedených dôvodov; pretože nemôže zahynúť, nemôže ani existovať bez nejakého pôsobenia, ktoré nie je ničím iným než jej vnímaním: ale keď je tu veľké množstvo malých vnemov, v ktorých nie je nič rozlíšené, sme omámení; ako keď sa nepretržite točíme

jedným smerom niekoľkokrát za sebou, kde prichádza závrät, ktorý nás môže priviesť do mdlôb a ktorý nám nedovoľuje nič rozlíšiť. A smrť môže zvieratám tento stav poskytnúť na určitý čas.

§ 22

A keďže každý súčasný stav jednoduchej substancie je prirodzeným následkom jej predchádzajúceho stavu tak, že prítomnosť je tehotná budúcnosťou (§ 360);

§ 23

Teda, keďže po prebudení z omráčenia si *uvedomujeme* svoje vnemy, museli sme ich mať bezprostredne predtým, hoci sme si ich neuvedomovali; pretože vnem môže prirodzene pochádzať len z iného vnemu, rovnako ako pohyb môže prirodzene pochádzať len z pohybu (§ 401-403).

§ 24

Z toho vidíme, že keby sme nemali nič rozlíšené a takpovediac významné, a vyššieho vkusu v našich vnemoch, boli by sme stále v omámení. A to je stav čistých Monád.

§ 25

Taktiež vidíme, že Príroda dala zvieratám významné vnemy tým, že sa postarala o to, aby mali orgány, ktoré zhromažďujú viaceré lúče svetla alebo viaceré vlnenia vzduchu, aby ich spojením dosiahli väčšiu účinnosť. Niečo podobné je v čuchu, v chuti a v hmatu, a možno v množstve ďalších zmyslov, ktoré nepoznáme. A čoskoro vysvetlím, ako to, čo sa deje v duši, reprezentuje to, čo sa deje v orgánoch.

§ 26

Pamäť poskytuje dušiam istý druh *následnosti*, ktorý napodobňuje rozum, ale musí byť od neho odlíšený. Vidíme to v tom, že zvieratá, keď vnímajú niečo, čo ich zasiahne a čo už predtým podobne vnímali, očakávajú na základe predstavy svojej pamäte to, čo bolo spojené s týmto predchádzajúcim vnemom, a sú vedené k podobným pocitom, aké mali vtedy. Napríklad: keď sa psom ukáže palica, spomenú si na bolesť, ktorú im spôsobila, a kričia a utekajú (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

A silná predstavivosť, ktorá ich zasiahne a pohne nimi, pochádza buď z veľkosti alebo z množstva predchádzajúcich vnemov. Pretože často silný dojem spôsobí naraz účinok dlhého zvyku alebo mnohých opakovaných priemerných vnemov.

§ 28

Ľudia konajú ako zvieratá, pokiaľ sa následnosť ich vnemov deje len na základe princípu pamäte; podobajú sa empirickým lekárom, ktorí majú jednoduchú prax bez teórie; a v troch štvrtinách našich činov sme len empirici. Napríklad, keď očakávame, že zajtra bude deň, konáme empiricky, pretože to tak bolo vždy doteraz. Len astronóm to usudzuje rozumom.

§ 29

Ale poznanie nevyhnutných a večných právd je to, čo nás odlišuje od jednoduchých zvierat a dáva nám *Rozum* a vedy; povznášajúc nás k poznaniu nás samých a Boha. A to je to, čo sa v nás nazýva rozumná Duša, alebo *Duch*.

§ 30

Je to tiež prostredníctvom poznania nevyhnutných právd a ich abstrakcií, že sme pozdvihnutí k reflexívnym aktom, ktoré nám umožňujú myslieť na to, čo nazývame ja, a uvažovať o tom, že toto alebo tamto je v nás: a takto pri myslení na seba myslíme na Bytie, na Substanciu, na jednoduché a zložené, na nemateriálne a na samotného Boha; chápajúc, že to, čo je v nás obmedzené, je v ňom bez hraníc. A tieto reflexívne akty poskytujú hlavné predmety našich úvah (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

A z toho nevyplýva, že by vtedy jednoduchá substancia bola bez akéhokoľvek vnemu. Naše úvahy sú založené na *dvoch veľkých princípoch*, na princípe protirečenia, na základe ktorého považujeme za *nepravdivé* to, čo obsahuje protirečenie, a za *pravdivé* to, čo je protikladné alebo protirečivé k nepravdivému (§ 44, § 196).

§ 32

A na princípe dostatočného dôvodu, na základe ktorého usudzujeme, že žiadny fakt nemôže byť pravdivý alebo existujúci, žiadne tvrdenie nemôže byť pravdivé bez toho, aby existoval dostatočný dôvod, prečo je to tak a nie inak. Hoci tieto dôvody nám väčšinou nemôžu byť známe (§ 44, § 196).

§ 33

Existujú tiež dva druhy *právd*, pravdy *Rozumu* a pravdy *Faktu*. Pravdy Rozumu sú nevyhnutné a ich opak je nemožný, zatiaľ čo pravdy Faktu sú náhodné a ich opak je možný. Keď je pravda nevyhnutná, možno nájsť jej dôvod analýzou, rozložením na jednoduchšie idey a pravdy, až kým sa nedospeje k prvotným (§ 170, 174, 189, § 280–282, § 367. Zhrnutie námietky 3).

§ 34

Takto sú u Matematikov *teorémy* špekulácie a praktické pravidlá redukované analýzou na *Definície, Axiómy a Požiadavky*.

§ 35

A napokon existujú *jednoduché idey*, ktorých definíciu nemožno podať; existujú tiež axiómy a požiadavky, alebo jedným slovom *prvotné princípy*, ktoré nemožno dokázať a ani to nie je potrebné; a sú to *identické výroky*, ktorých opak obsahuje výslovné protirečenie (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Ale *dostatočný dôvod* sa musí nachádzať aj v *náhodných pravdách alebo pravdách faktu*, to znamená v postupnosti vecí rozšírených vesmírom stvorení; kde by rozklad na jednotlivé dôvody mohol ísť do nekonečných detailov kvôli nesmiernej rozmanitosti vecí Prírody a deleniu telies do nekonečna. Existuje nekonečné množstvo tvarov a pohybov prítomných a minulých, ktoré vstupujú do účinnej príčiny môjho súčasného písania; a existuje nekonečné množstvo malých sklonov a dispozícií mojej duše, prítomných a minulých, ktoré vstupujú do konečnej príčiny.

§ 37

A keďže všetok tento *detail* zahŕňa len iné predchádzajúce náhodnosti alebo podrobnejšie náhodnosti, z ktorých každá ešte potrebuje podobnú analýzu na vysvetlenie svojho dôvodu, nie sme o nič ďalej: a dostatočný alebo konečný dôvod musí byť mimo postupnosti alebo *série* týchto náhodností, nech by bola akokoľvek nekonečná.

§ 38

A tak posledný dôvod vecí musí spočívať v nevyhnutnej substancii, v ktorej je detail zmien obsiahnutý len v najvyššej miere, ako v prameni: a to je to, čo nazývame Boh (§ 7).

§ 39

Keďže táto substancia je dostatočným dôvodom všetkého tohto detailu, ktorý je tiež všade prepojený; *existuje len jeden Boh a tento Boh postačuje*.

§ 40

Možno tiež usudzovať, že táto najvyššia substancia, ktorá je jedinečná, univerzálna a nevyhnutná, nemajúc nič mimo seba, čo by od nej bolo nezávislé, a súc jednoduchým následkom možného bytia; musí byť neschopná obmedzení a obsahovať toľko reality, koľko je len možné.

§ 41

Z toho vyplýva, že Boh je absolútne dokonalý; *dokonalosť* nie je nič iné ako veľkosť pozitívnej reality presne vzatej, odhliadnuc od limitov alebo hraníc vo veciach, ktoré ich majú. A tam, kde nie sú žiadne hranice, teda v Bohu, je dokonalosť absolútne nekonečná (§ 22, Pred. *, 4 a).

§ 42

Stvorenia majú svoje dokonalosti z vplyvu Boha, ale svoje nedokonalosti majú zo svojej vlastnej prirodzenosti, neschopnej byť bez hraníc. Práve v tom sa odlišujú od Boha. Táto *pôvodná nedokonalosť* stvorení sa prejavuje v *prirodzenej zotrvačnosti* telies (§ 20, 27–30, 153, 167, 377 a nasl.).

§ 43

Je tiež pravda, že v Bohu je nielen zdroj existencií, ale aj esencií, pokiaľ sú reálne, alebo toho, čo je reálne v možnosti. Je to preto, že Boží intelekt je oblasťou večných právd, alebo ideí, od ktorých závisia, a bez neho by nebolo nič reálne v možnostiach, a nielen nič existujúce, ale ani nič možné (§ 20).

§ 44

Pretože ak existuje realita v esenciách alebo možnostiach, alebo vo večných pravdách, táto realita musí byť založená na niečom existujúcom a aktuálnom; a teda v existencii Nevyhnutnej Bytosti, v ktorej esencia zahŕňa existenciu, alebo v ktorej stačí byť možným, aby bolo aktuálnym (§ 184–189, 335).

§ 45

Tak jedine Boh (alebo Nevyhnutná Bytosť) má tú výsadu, že musí existovať, ak je možný. A keďže nič nemôže zabrániť možnosti toho, čo neobsahuje žiadne hranice, žiadnu negáciu, a teda žiadny rozpor, to samo stačí na poznanie existencie Boha a priori. Dokázali sme to aj realitou večných právd. Ale práve sme to dokázali aj a posteriori, pretože existujú kontingentné bytosti, ktoré nemôžu mať svoj posledný alebo dostatočný dôvod inde než v nevyhnutnej bytosti, ktorá má dôvod svojej existencie v sebe samej.

§ 46

Nemali by sme si však predstavovať s niektorými, že večné pravdy, keďže závisia od Boha, sú arbitrárne a závisia od jeho vôle, ako sa zdá, že to chápal Descartes a potom M. Poiret. To platí len pre kontingentné pravdy, ktorých princípom je *vhodnosť* alebo výber *najlepšieho*; zatiaľ čo nevyhnutné pravdy závisia výlučne od jeho intelektu a sú jeho vnútorným objektom (§ 180–184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Tak jedine Boh je prvotnou jednotou, alebo pôvodnou jednoduchou substanciou, z ktorej všetky stvorené alebo odvodené Monády sú produktmi a rodia sa, takpovediac, prostredníctvom nepretržitých Božských Zábleskov z momentu na moment, obmedzené receptivitou stvorenia, pre ktoré je podstatné byť limitované (§ 382–391, 398, 395).

§ 48

V Bohu je *Moc*, ktorá je zdrojom všetkého, potom *Poznanie*, ktoré obsahuje detail ideí, a nakoniec *Vôľa*, ktorá vykonáva zmeny alebo produkcie podľa princípu najlepšieho (§ 7, 149–150). A to zodpovedá tomu, čo v stvorených monádach tvorí subjekt alebo základ, vnímavá schopnosť a žiadostivá schopnosť. Ale v Bohu sú tieto atribúty absolútne nekonečné alebo dokonalé; a v stvorených Monádach alebo v entelechiách (alebo perfectiabilities, ako tento termín preložil Hermolaus Barbarus) sú to len napodobeniny, úmerné miere ich dokonalosti (§ 87).

§ 49

O stvorení sa hovorí, že *koná* navonok, pokiaľ má dokonalosť, a *trpí* od iného, pokiaľ je nedokonalé. Tak sa pripisuje *činnosť* Monáde, pokiaľ má zreteľné vnemy, a *trpnosť*, pokiaľ má nejasné vnemy (§ 32, 66, 386).

§ 50

A jedno stvorenie je dokonalejšie než iné v tom, že v ňom nachádzame to, čo slúži na vysvetlenie a priori toho, čo sa deje v inom, a práve preto hovoríme, že pôsobí na iné.

§ 51

Ale v jednoduchých substanciach ide len o ideálny vplyv jednej monády na druhú, ktorý môže mať účinok len prostredníctvom Božieho zásahu, keďže v Božích ideách jedna monáda oprávnene požaduje, aby Boh pri usporiadaní ostatných od počiatku vecí bral na ňu ohľad. Pretože keďže stvorená Monáda nemôže mať fyzický vplyv na vnútro inej, len týmto spôsobom môže byť jedna závislá od druhej (§ 9, 54, 65–66, 201. Zhrnutie námietka 3).

§ 52

A práve preto sú medzi stvoreniami činnosti a trpnosti vzájomné. Pretože Boh pri porovnávaní dvoch jednoduchých substancií nachádza v každej z nich dôvody, ktoré ho zaväzujú prispôbiť jednu druhej; a následne to, čo je *aktívne* v určitých ohľadoch, je *pasívne* z iného hľadiska: *aktívne* natoľko, nakoľko to, čo poznávame zreteľne v ňom, slúži na vysvetlenie toho, čo sa deje v inom; a *pasívne* natoľko, nakoľko sa dôvod toho, čo sa v ňom deje, nachádza v tom, čo sa zreteľne poznáva v inom (§ 66).

§ 53

Kedže v Božích Ideách existuje nekonečno možných vesmírov a môže existovať len jeden, musí existovať dostatočný dôvod Božej voľby, ktorý ho určuje k jednému skôr než k druhému (§ 8, 10, 44, 173, 196 a nasl., 225, 414–416).

§ 54

A tento dôvod možno nájsť len vo *vhodnosti* alebo v stupňoch dokonalosti, ktoré tieto svety obsahujú; každé možné má právo nárokovať si na existenciu úmerne dokonalosti, ktorú obsahuje (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 a nasl., 354).

§ 55

A to je príčinou existencie najlepšieho, ktoré múdrosť dáva Bohu poznať, jeho dobrota ho vedie k jeho výberu a jeho moc ho privádza k uskutočneniu (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Zhrnutie námietka 1, námietka 8).

§ 56

Táto *súvislosť* alebo toto prispôsobenie všetkých stvorených vecí ku každej a každej ku všetkým ostatným spôsobuje, že každá jednoduchá substancia má vzťahy, ktoré vyjadrujú všetky ostatné, a je tak večným živým zrkadlom vesmíru (§ 130,360).

§ 57

A ako sa to isté mesto pri pohľade z rôznych strán javí úplne inak a je akoby perspektívne znásobené; podobne sa stáva, že kvôli nekonečnému množstvu jednoduchých substancií existuje akoby množstvo rôznych vesmírov, ktoré sú však len perspektívami jediného podľa rôznych uhlov pohľadu každej Monády.

§ 58

A to je spôsob, ako dosiahnuť toľko rozmanitosti, koľko je možné, ale s najväčším možným poriadkom, to znamená, je to spôsob, ako dosiahnuť toľko dokonalosti, koľko je možné (§ 120, 124, 241 a nasl., 214, 243, 275).

§ 59

Práve táto hypotéza (ktorú sa odvažujem označiť za dokázanú) náležite vyzdvihuje Božiu veľkosť: to uznal aj pán Bayle, keď vo svojom Slovníku (heslo *Rorarius*) vzniesol námietky, kde dokonca bol v pokušení veriť, že pripisujem Bohu príliš veľa, viac než je možné. Ale nedokázal uviesť žiadny dôvod, prečo by táto univerzálna harmónia, ktorá spôsobuje, že každá substancia presne vyjadruje všetky ostatné prostredníctvom vzťahov, ktoré k nim má, mala byť nemožná.

§ 60

V tom, čo som práve uviedol, vidíme dôvody a priori, prečo veci nemôžu byť inak. Pretože Boh pri usporiadaní celku bral ohľad na každú časť, a zvlášť na každú monádu, ktorej prirodzenosť je reprezentatívna, nič ju nemôže obmedziť na reprezentáciu len časti vecí; hoci je pravda, že táto reprezentácia je v detailoch celého vesmíru len nejasná a môže byť zreteľná len v malej časti vecí, to znamená v tých, ktoré sú buď najbližšie, alebo najväčšie vo vzťahu ku každej Monáde; inak by každá monáda bola Božstvom. Monády nie sú obmedzené v objekte, ale v modifikácii poznania objektu. Všetky smerujú nejasne k nekonečnu, k celku; sú však limitované a rozlíšené stupňami zreteľných percepcií.

§ 61

A zložené v tom symbolizuje s jednoduchým. Pretože keďže je všetko plné, čo spôsobuje, že všetka hmota je prepojená, a keďže v plnosti každý pohyb vyvoláva účinok na vzdialené telesá úmerne k vzdialenosti, takže každé teleso je ovplyvnené nielen tými, ktoré sa ho dotýkajú, a pociťuje určitým spôsobom všetko, čo sa im stane, ale ich prostredníctvom pociťuje aj tie, ktoré sa dotýkajú prvých, ktorými je bezprostredne dotknuté: z toho vyplýva, že táto komunikácia siaha do akejkolvek vzdialenosti. A následne každé teleso pociťuje všetko, čo sa deje vo vesmíre; takže ten, kto vidí všetko, by mohol v každom čítať, čo sa deje všade a dokonca čo sa stalo alebo sa stane; pozorujúc v prítomnosti to, čo je vzdialené, tak v čase ako aj v priestore: *sumpnoia panta*, ako hovoril Hippokrates. Ale Duša môže v sebe čítať len to, čo je v nej reprezentované zreteľne, nemôže naraz rozvinúť všetky svoje záhyby, pretože siahajú do nekonečna.

§ 62

A tak hoci každá stvorená monáda reprezentuje celý vesmír, zreteľnejšie reprezentuje telo, ktoré je jej osobitne priradené a ktorého je entelecheiou: a keďže toto telo vyjadruje celý vesmír

prostredníctvom spojenia všetkej hmoty v plnosti, duša tiež reprezentuje celý vesmír tým, že reprezentuje toto telo, ktoré jej patrí osobitným spôsobom (§ 400).

§ 63

Telo patriace Monáde, ktorá je jeho entelecheiou alebo Dušou, vytvára s entelecheiou to, čo môžeme nazvať *živou bytosťou*, a s dušou to, čo nazývame *živočíchom*. Toto telo živej bytosti alebo živočícha je vždy organické; pretože každá Monáda je zrkadlom vesmíru svojím vlastným spôsobom a vesmír je usporiadaný v dokonalom poriadku, musí existovať poriadok aj v reprezentujúcom, teda vo vnemoch duše, a následne v tele, podľa ktorého je v ňom vesmír reprezentovaný (§ 403).

§ 64

Takto je každé organické telo živej bytosti určitým druhom božského stroja alebo prirodzeného automatu, ktorý nekonečne prevyšuje všetky umelé automaty. Pretože stroj vytvorený ľudským umením nie je strojom v každej svojej časti. Napríklad: zub mosadzného kolesa má časti alebo fragmenty, ktoré pre nás už nie sú niečím umelým a nemajú už nič, čo by naznačovalo stroj vo vzťahu k účelu, na ktorý bolo koleso určené. Ale stroje prírody, to znamená živé telá, sú stále strojmi aj vo svojich najmenších častiach, až do nekonečna. To je to, čo vytvára rozdiel medzi Prírodou a umením, to znamená medzi Božským umením a naším (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

A tvorca prírody mohol uskutočniť toto božské a nekonečne obdivuhodné umenie, pretože každá časť hmoty je nielen deliteľná do nekonečna, ako uznali starí, ale je aj aktuálne nekonečne rozdelená, každá časť na časti, z ktorých každá má svoj vlastný pohyb, inak by bolo nemožné, aby každá časť hmoty mohla vyjadriť celý vesmír (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Z toho vidíme, že existuje svet stvorení, živých bytostí, živočíchov, entelecheií, duší v najmenšej časti hmoty.

§ 67

Každú časť hmoty možno chápať ako záhradu plnú rastlín a ako rybník plný rýb. Ale každá vetva rastliny, každý úd živočícha, každá kvapka jeho tekutín je tiež takou záhradou alebo takým rybníkom.

§ 68

A hoci zem a vzduch zachytené medzi rastlinami záhrady alebo voda zachytená medzi rybami rybníka nie sú ani rastlinou, ani rybou; predsa len ich obsahujú, ale väčšinou v jemnosti pre nás nepostrehnuteľnej.

§ 69

Tak niet ničoho neobrobeného, neplodného, mŕtveho vo vesmíre, žiadneho chaosu, žiadneho zmätku okrem zdanlivého; približne ako by sa javilo v rybníku z takej vzdialenosti, z ktorej by bolo vidieť len nejasný pohyb a hemženie, takpovediac, rýb v rybníku, bez rozoznania samotných rýb.

§ 70

Z toho vidíme, že každé živé teleso má dominantnú entelecheiu, ktorá je dušou v živočíchovi; ale údy tohto živého telesa sú plné iných živých bytostí, rastlín, živočíchov, z ktorých každý má ešte svoju entelecheiu alebo svoju dominantnú dušu.

§ 71

Ale nesmieme si predstavovať s niektorými, ktorí zle pochopili moju myšlienku, že každá duša má masu alebo časť hmoty vlastnú alebo priradenú jej navždy, a že následne vlastní iné nižšie živé bytosti, určené navždy pre jej službu. Pretože všetky telesá sú v neustálom toku ako rieky; a časti do nich vstupujú a vystupujú nepretržite.

§ 72

Takže duša mení telo len pomaly a postupne, takže nie je nikdy naraz zbavená všetkých svojich orgánov; a často dochádza k metamorfóze u živočíchov, ale nikdy k metempsychóze ani sťahovaniu Duší: neexistujú ani úplne oddelené Duše, ani duchovia bez tela. Len Boh sám je od neho úplne oddelený.

§ 73

To je tiež dôvod, prečo nikdy neexistuje ani úplné zrodenie, ani dokonalá smrť v prísnom zmysle, spočívajúca v oddelení duše. A to, čo nazývame *Zrodenia*, sú vývoje a prírastky; ako to, čo nazývame *smrti*, sú zabalenia a zmenšenia.

§ 74

Filozofi boli veľmi zmätení ohľadom pôvodu foriem, entelecheií alebo Duší; ale dnes, keď sme si všimli prostredníctvom presných výskumov rastlín, hmyzu a živočíchov, že organické telesá

prírody nikdy nevznikajú z chaosu alebo hniloby, ale vždy zo semien, v ktorých nepochybne existovala nejaká *preformácia*; usúdilo sa, že nielen organické telo tam bolo už pred počatím, ale aj duša v tomto tele, a jedným slovom samotný živočích; a že prostredníctvom počatia bol tento živočích len pripravený na veľkú transformáciu, aby sa stal živočíchom iného druhu.

§ 75

*Živočích*y, z ktorých niektoré sú prostredníctvom počatia povýšené na úroveň väčších živočíchov, môžu byť nazývané *spermatickými*; ale tie z nich, ktoré zostávajú vo svojom druhu, to znamená väčšina, sa rodia, množia a zanikajú ako veľké živočích*y*, a len malý počet vyvolených prechádza na väčšie javisko.

§ 76

Ale to bola len polovica pravdy: preto som usúdil, že ak živočích nikdy prirodzene nezačína, prirodzene ani nekončí; a že nielenže nebude žiadne zrodenie, ale ani žiadne úplné zničenie, ani smrť v prísnom zmysle. A tieto úvahy urobené a posteriori a odvodené zo skúseností dokonale súhlasia s mojimi princípmi odvodenými a priori, ako bolo uvedené vyššie.

§ 77

Tak možno povedať, že nielen duša (zrkadlo nezničiteľného vesmíru) je nezničiteľná, ale aj samotný živočích, hoci jeho stroj často čiastočne zaniká a odkladá alebo prijíma organické pozostatky.

§ 78

Tieto princípy mi umožnili prirodzene vysvetliť jednotu alebo súlad duše a organického tela. Duša sa riadi svojimi vlastnými zákonmi a telo tiež svojimi; a stretávajú sa na základe predetablovanej harmónie medzi všetkými substanciami, pretože všetky sú reprezentáciami toho istého vesmíru.

§ 79

Duše konajú podľa zákonov finálnych príčin prostredníctvom túžob, cieľov a prostriedkov. Telá konajú podľa zákonov účinných príčin alebo pohybov. A obe ríše, ríša účinných príčin a ríša finálnych príčin, sú navzájom harmonické.

§ 80

Descartes uznal, že duše nemôžu dávať silu telám, pretože v hmote je vždy rovnaké množstvo sily. Napriek tomu sa domnieval, že duša môže meniť smer telies. Ale to preto, že v jeho dobe nebol známy prírodný zákon, ktorý tiež zahŕňa zachovanie celkového smeru v hmote. Keby si to bol všimol, bol by dospel k môjmu Systému predetablovanej harmónie.

§ 81

Tento Systém spôsobuje, že telá konajú, akoby (čo je nemožné) neexistovali žiadne duše; a že Duše konajú, akoby neexistovali žiadne telá; a že obe konajú, akoby jedno ovplyvňovalo druhé.

§ 82

Pokiaľ ide o Duchov alebo rozumné Duše, hoci zisťujem, že v podstate je tá istá vec vo všetkých živých bytostiach a živočíchoch, ako sme práve povedali (totiž že živočích a duša začínajú len so svetom a nekončia sa rovnako ako svet), predsa je tu niečo osobité v rozumných Živočíchoch, že ich malé spermatické Živočíchy, pokiaľ sú len tým, majú len obyčajné alebo zmyslové duše; ale akonáhle tie, ktoré sú takpovediac vyvolené, dospejú skutočným počatím k ľudskej prirodzenosti, ich zmyslové duše sú pozdvihnuté na úroveň rozumu a k výsade Duchov.

§ 83

Medzi inými rozdielmi, ktoré existujú medzi obyčajnými Dušami a Duchmi, z ktorých som už časť naznačil, je ešte tento: že duše vo všeobecnosti sú živými zrkadlami alebo obrazmi vesmíru stvorení; ale že duchovia sú navyše obrazmi samotnej Božskosti, alebo samotného autora prírody: schopní poznať systém vesmíru a napodobniť ho prostredníctvom architektonických vzoriek; každý duch je ako malé božstvo vo svojej oblasti.

§ 84

To je to, čo umožňuje Duchom vstúpiť do istého druhu Spoločenstva s Bohom, a že je pre nich nielen tým, čím je vynálezca pre svoj Stroj (ako je Boh vo vzťahu k ostatným stvoreniam), ale aj tým, čím je Knieža pre svojich poddaných, a dokonca otec pre svoje deti.

§ 85

Z čoho je ľahké vyvodiť, že zhromaždenie všetkých Duchov musí tvoriť Božie mesto, to znamená najdokonalejší možný Štát pod najdokonalejším z Monarchov.

§ 86

Toto Božie mesto, táto skutočne univerzálna Monarchia je Morálnym svetom v Prirodzenom svete, a je tým najvznešenejším a najbožskejším v Božích dielach: a práve v ňom skutočne spočíva Božia sláva, pretože by žiadna nebola, keby jeho veľkosť a dobrota neboli poznané a obdivované duchmi. Práve vo vzťahu k tomuto božskému Mestu má vlastne Dobrotu, zatiaľ čo jeho múdrosť a moc sa prejavujú všade.

§ 87

Keďže sme vyššie ustanovili dokonalú Harmóniu medzi dvoma prirodzenými Kráľovstvami, jedným účinných príčin a druhým konečných príčin, musíme tu ešte poznamenať ďalšiu harmóniu medzi fyzickým kráľovstvom Prírody a morálnym kráľovstvom Milosti, to znamená medzi Bohom chápaným ako Architektom stroja vesmíru a Bohom chápaným ako Monarchom božského Mesta duchov (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Táto Harmónia spôsobuje, že veci vedú k Milosti prostredníctvom samotných ciest Prírody, a že napríklad tento svet musí byť zničený a obnovený prirodzenými cestami v momentoch, ktoré si vyžaduje vláda Duchov; pre potrestanie jedných a odmenu druhých (§ 18 a nasl., 110, 244-245, 340).

§ 89

Možno tiež povedať, že Boh ako Architekt vo všetkom uspokojuje Boha ako zákonodarcu; a že tak hriechy musia niesť svoje tresty samy v sebe podľa prírodného poriadku a na základe samotnej mechanickej štruktúry vecí; a že podobne dobré skutky si pritiahnu svoje odmeny mechanickými cestami vo vzťahu k telám; hoci sa to nemôže a nemá vždy stať okamžite.

§ 90

Nakoniec, pod touto dokonalou vládou by nebol žiadny dobrý Skutok bez odmeny, žiadny zlý bez trestu: a všetko musí viesť k dobru dobrých; to znamená tých, ktorí nie sú nespokojní v tomto veľkom Štáte, ktorí dôverujú Prozreteľnosti po tom, čo si splnili svoju povinnosť, a ktorí milujú a napodobňujú, ako sa patrí, Autora všetkého dobra, nachádzajúc potešenie v uvažovaní o jeho dokonalostiach podľa prirodzenosti pravej čistej lásky, ktorá spôsobuje, že nachádzame potešenie v šťastí toho, čo milujeme. To je to, čo vedie múdrych a cnostných ľudí k práci na všetkom, čo sa zdá byť v súlade s predpokladanou božskou vôľou alebo predchádzajúcou; a predsa sa uspokojí s tým, čo Boh skutočne spôsobuje svojou tajnou vôľou, následnou a rozhodujúcou; uznávajú, že keby sme mohli dostatočne porozumieť poriadku vesmíru, zistili by sme, že prevyšuje všetky priania najmúdrejších, a že je nemožné urobiť ho lepším, než je; nielen pre celok vo všeobecnosti, ale aj pre nás samých osobitne, ak sme správne pripútaní k Autorovi všetkého, nielen ako k

Architektovi a účinnej príčine nášho bytia, ale aj ako k nášmu Pánovi a finálnej príčine, ktorá musí byť celkovým cieľom našej vôle a môže jediná spôsobiť naše šťastie (Préf. *, 4 a b¹⁴. § 278. Préf. *, 4 b¹⁵).

KONIEC

¹⁴ Edit. Erdm., s. 469.

¹⁵ Edit. Erdm., s. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://sk.cosmicphilosophy.org/>

Vytlačené dňa 22. novembra 2025

Naše ďalšie projekty:

- ▶ [GMODebate.org](https://sk.gmodebate.org/): Projekt skúmajúci filozofické základy eugenetiky, scientizmu, hnutia „emancipácia vedy od filozofie“, protivedeckého naratívu a moderných foriem vedeckej inkvizície.